

Душпастирство педагогів в Україні як поле євангелізації

1. ВСТУП

А) Свідectво

Я прийшла працювати в школу, коли ще навчалася на 5 курсі університету. Це було 5 грудня 2003 року, перед Різдвом. В школі активно йшли приготування до свята. Мене це дуже здивувало, бо в інших школах святкують Новий Рік. Раз на тиждень всі вчителі збираються на зустріч, яка називається педкумена, де розглядається тема тижня, а потім виводяться цілі на тиждень і всі вчителі інтегрують цю тему в уроки. Тоді для мене все було незрозумілим. Я була далека від Бога, про віру і Церкву я знала лише те, що моя бабуся пекла паски на Великдень і будила мене рано, щоб піти і посвятити їх. Мене охрестили у віці 9 років, я це добре пам'ятаю.

Пам'ятаю, як пані Софія розкривала тему, як всі молилися по колу, передаючи свічку, і мені тоді було ніяково, я не знала, про що молитися...

Пам'ятаю, як ми поїхали майже усією школою на конференцію МАХІШ (зараз МАРХО), там були дуже цікаві лекції про інтеграцію біблійних понять в уроки. Я жила в кімнаті з Тетяною Костецькою і ставила їй багато питань про школу, вона ночами розповідала мені історію школи від самого її початку. Вона запалила мене. Я відчувала себе щасливою, що мене взяли на роботу сюди.

Пізніше педкумени стали готувати самі вчителі, а не пані Софія, для того треба було читати багато літератури, розмірковувати над поняттями...

Так почалося моє знайомство із Богом. А влітку ми поїхали до Тезе. І там я пережила із Ним свою першу зустріч. Відтоді для мене він живий і постійно присутній у моєму житті. Я вдячна Богові, що я опинилася в цій школі, що працюю з цими людьми, які своїм прикладом показують мені, як треба служити дітям, ближньому. В школі мене навчили молитися діти, їхня молитва була такою щирою.

Я відчула себе в родині.

Б) Освіта на Україні

Протягом останніх кількох років ми є свідками, мабуть, найбільшої в історії України освітньої реформи.

Суспільство асоціює цю реформу з гаслом «Нова Українська Школа». Всі розуміють, що не буде нової української школи без нового українського педагога, тому так багато сил та ресурсів виділяється для праці з вчителями та для вчителів. В цьому контексті було б добре визначити, який внесок в нового педагога має і буде мати Церква.

Автор розуміє, що територія, на якій він діє, є незайманою та мало дослідженою, і що результати його досліджень показують неповну картину, але він висловлює надію, що ці дослідження стануть натхненням для подальших пошуків у цій галузі.

2. Хто такий педагог в Україні?

ПОРТРЕТ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ПРАЦІВНИКА ОСВІТИ

Опитування вчителів дають можливість побачити образ сучасного українського вчителя. Це переважно жінки старшого середнього та пенсійного віку, які працюють у школі понад 20 років. Більшість з них не володіють відповідними навичками роботи з комп'ютерною технікою і мережею Інтернет. Більшість має лише педагогічну освіту. Більше половини українських працівників освіти не володіють іноземною мовою або мають базовий рівень. Лише кожен п'ятий читає професійну літературу, а кожен шостий – готовий спілкуватися англійською під час співбесіди. Ще 13% знають мову на рівні fluent.

ПРЕСТИЖНІСТЬ ПРОФЕСІЇ ВЧИТЕЛЯ

Варто сказати також про престижність педагогічних навчальних закладів. На жаль, серед абітурієнтів вступ до педагогічного ВУЗу вважається чи не найлегшим. Тому що конкурсу на педагогічні спеціальності зазвичай немає. Також немає і спеціального дослідження на психологічну придатність абітурієнта до професії педагога. Навчання характеризується застарілими підходами, оскільки більшість джерел та методик залишилися ще з радянських часів. Крім того, вакансій у навчальних закладах значно менше ніж випускників, які отримали освіту викладача, тому важко знайти роботу за спеціальністю. Доступною є робота у сільській місцевості, але вона не є привабливою для молодих спеціалістів.

Середня заробітна плата вчителя в школі складає 5000-6000 грн., це на 2000 менше ніж середня заробітна плата по країні. Парадоксально, що вчитель у школі тепер заробляє більше ніж викладач в університеті. Надбавки для тих, хто працює у вищих навчальних закладах значно менші. Більша половина педагогів оцінює рівень свого матеріального забезпечення як нижчий ніж середній.

Всі вищеперераховані факти вплинули на те, що педагогічна праця в Україні має низький рівень популярності.

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ

Промовистим є дослідження цінностей сучасного вчителя. Найбільш важливими правами для вчителів є передовсім право на життя (97%), а також інші «негативні» права – свобода та особиста недоторканість (75%), свобода думки, совісті й релігії (69%), заборона рабства й торгівлі людьми (64%), справедливий суд – (63%). Також високо цінуються певні соціально-економічні права, зокрема право на освіту (71%), право на

працю та право на справедливі та сприятливі умови праці (57%), право на соціальне забезпечення (50%).

Понад 3/5 виступають за інклюзивну освіту – навчання дітей з інвалідністю разом з іншими дітьми. Однак вагома частина – (близько чверті) переконані, що кращим варіантом буде навчання дітей з інвалідністю у спеціально адаптованих для них умовах.

Більшість не підтримують запровадження обов'язкового викладання християнської етики в середній школі як обов'язкового предмету із оцінюванням рівня знань учнів. Тим не менш, у разі бажання батьків, цей предмет можна вводити на факультативній основі та без оцінок (близько половини опитаних).

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА

Один з головних принципів Нової Української Школи – умотивований учитель. Це означає, що мета реформи – сприяти його професійному та особистому зростанню, а також підвищувати його соціальний статус.

Міністерство освіти і науки пропонуватиме типові навчальні програми, проте будь-який учитель чи авторська група зможуть їх доповнювати або створювати свої. Учитель тепер обмежений лише Державним стандартом. У цьому документі окреслено результати: що мають знати та вміти учні, закінчивши певний етап навчання. Натомість, як дійти до цих резу.

Половину обов'язкових годин підвищення кваліфікації вчителів зможе проходити не в Інститутах післядипломної педагогічної освіти – а там, де обере сам. Є лише дві вимоги: за п'ять років підвищення кваліфікації має скласти 150 годин, і навчання має відбуватись щорічно. Очікувані результати учитель визначатиме сам.

А щоб вмотивувати вчителів ще й фінансово, міністерство запровадить сертифікацію. Це добровільна перевірка, проходження якої надасть учителям 20% надбавку до посадового окладу та звільнить від атестації.

3. Документи Церкви про покликання вчителя та душпастирство педагогів

ДЖЕРЕЛА: Документи II Ватиканського собору: «Декларація про християнське виховання», «Декларація про апостольство мирян»; Документи конгрегації католицької освіти: «Католик-мирянин у школі: свідок віри», «Католицька школа», «Виховувати разом у школі. Спільна місія богопосвячених осіб та вірних мирян»

II Ватиканський Собор (Декларація про християнське виховання) звертає особливу увагу на покликання вчителя. Педагог-католик – це особа, яка виконує особливу місію в

Церкві через переживання у вірі свого земного покликання: з якомога кращими професійними якостями, з апостольським наміром, осяяним вірою задля інтегрального розвитку людини; у передаванні культури, надаючи духовне натхнення усій освітній спільноті, частиною якої вона є, і всім іншим особам, які мають стосунок до освітньої спільноти. **Вчителі беруть участь у апостольській місії Церкви у сопричасті з богопосвяченими особами.**

Різні обставини, у яких католик-мирянин працює в школі часто викликає у нього відчуття ізольованості чи нерозуміння, що призводить до розчарування і відмови від свого покликання. **Щоби гідно протистояти таким труднощам і реалізувати своє покликання, католик-мирянин, який працює в школі, повинен мати можливість завжди розраховувати на підтримку і допомогу з боку всієї Церкви.**

Виходячи з вищесказаного, Конгрегація католицької освіти у документі «Католик-мирянин у школі: свідок віри» визначає душпастирство вчителів як одну з найсуттєвіших проблем, що постають перед сучасною католицькою освітою.

«Вони (вчителі) повинні особливо ретельно готуватися, щоби бути збагаченими і світськими, і релігійними знаннями». **Необхідність відповідної підготовки найбільше відчувається на релігійному і духовному рівні;** дуже часто католики-миряни не мають релігійної підготовки, яка би відповідала їхній загальній і насамперед професійній готовності. **Ця релігійна підготовка має бути спрямована на особисте освячення і на апостольську місію.** Апостольська місія в свою чергу крім духовної формації вимагає від вчителя солідної доктринальної освяти: богословської, моральної, філософської (II Ватиканський Собор, Декларація про апостольство мирян). Також не варто забувати і про відповідну підготовку у соціальному вченні Церкви, щоб підтримувати необхідну суспільну свідомість.

Конгрегація католицької освіти у документі «Католицька школа» звертає увагу, що Віра – невичерпне джерело покори, надії і любові, які потрібні, щоб учителю витривати у своєму покликанні. Ця віра повинна підтримуватись Церквою через Слово, життя Таїнствами і молитвою всього Божого народу.

Умови сьогоденного світу надихають ієрархів та інститутів богопосвяченого життя підтримувати існуючі групи, рухи, католицькі асоціації віруючих-мирян, які задіяні в школі, а також створювати інші, нові групи. З огляду на відповідальність свого покликання і велику кількість викликів, з якими стикається сучасний віруючий, **католицькі педагоги-миряни в церковній спільноті мають право очікувати, що єпископи, священники і богопосвячені особи допоможуть пробудити їх до їхніх**

особистих потреб у формаційній сфері і знайдуть засоби, котрі би спонукали їх до повнішої соціальної посвяти, якої вимагає їх покликання.

4. Суб'єкти, що займаються душпастирством педагогів-християн в Україні

Загальне душпастирство

Більшість духовної формації педагогів здійснюється, безперечно в загальному душпастирстві. Найчастіше це душ пастирство парафіяльне, дані особи приступають до таїнств або є учасниками парафіяльних груп (Живий розарій, біблійні кола), беруть участь у парафіяльних радах, катихезах. Буває, що педагоги просять парафіяльних душпастирів про духовне керівництво.

Частина з працівників освіти проходять свою формацію також у над парафіяльних рухах («Домашня Церква», неокатехуменат, ШХЖіЄ).

Спеціалізоване душпастирство

Римо-Католицька Церква

- Всеукраїнський рівень

Комісія у справах душпастирства молоді

На рівні країни з 2014 року при Конференції єпископів України існує комісія у справах душпастирства молоді. З власної ініціативи вона займається також дитячими садочками і школах, заснованими Церквою. В лютому 2017 року звернулася до митрополита з проханням створити окрему комісію у справах католицької освіти. Головою комісії є єпископ Ян Собіло, а його заступником о. Міхал Воцял.

- Рівень дієцезії

Щоб з'ясувати, хто займається душ пастирством педагогів на дієцезіальному рівні Секретаріат нашої комісії у серпні цього року опитав представників всіх діє цезій: «Чи у вашій дієцезії існує офіційне душпастирство освітян?». Відповіді були переважно, що такої особи немає або опитані про неї не знають.

- Вища освіта

Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського (Київ) – запрошують на катихетичні студії вчителів-католиків для поглиблення богословських, психологічних та педагогічних знань.

Інститут Богословських Наук Непорочної Діви Марії (Городок) – готують катехитів вчителів християнської етики.

Теологічний інститут ім. Святого Йосипа Більчевського (Брюховичі) – викладачі інституту беруть участь у регіональних зустрічах вчителів, принагідно виголошуючи лекції.

Також варто згадати Католицький університет у Львові, який готує соціальних педагогів, вчителів християнської етики і катехитів.

Греко-Католицька Церква

- Всеукраїнський рівень
Комісія католицьких шкіл

В Греко-Католицькій Церкві на рівні України з 2012 р. існує комісія у справах освіти і виховання. До завдань цієї комісії серед інших входить християнська формація педагогів. Головою комісії є с. Христофора Бушин. Комісія має двох постійних представників і трьох сумісників (залучених до проектів), роботу яких оплачує Партіарша Курія.

- Рівень єпархій

Якщо говорити про греко-католицькі єпархії, то як видно з інформації, розміщеної на сайті комісії (edu.ugcc.org.ua) 11 єпархій Греко-Католицької Церкви мають свої комісії у справах освіти і виховання. Кожна з комісій має визначених голів (5 священників, 1 диякон, 2 монахів, 3 світських особи). Три екзархати не мають таких комісій.

МАРХО

На сьогоднішній день найбільшою організацією, що займається формацією педагогів є Міжнародна організація розвитку християнської освіти (МАРХО). Вона називалася МАХШ до 2015 р. і зміна назви була пов'язана з реорганізацією, під час якої управління перейшло з Америки до Києва. Станом на 17 вересня 2018 р. організація налічує серед членів 46 дошкільних, середніх і вищих навчальних закладів з різних протестантських деномінацій, а також одну римо-католицьку та греко-католицьку школу. Директор МАРХО – Тетяна Чумакова. На сайті marxo.org.ua можемо прочитати про принципи та місію організації. «МАРХО покликана допомагати педагогам-християнам ефективно навчати і виховувати наступне покоління у відповідності до Божого задуму для людського життя зокрема та всесвіту в цілому. Місія МАРХО є платформою, яка сприяє спілкуванню та обміну досвідом педагогів-християн для їх професійного зростання, використовуючи інноваційні ресурси, засновані на християнському світогляді».

Православна Церква

В УПЦ Київського патріархату існує мережа недільних шкіл, до праці в яких залучають світських віруючих педагогів. При недільних школах відбуваються тематичні навчання, семінари та тренінги для вчителів.

Навчальні заклади, організовані релігійними організаціями

Інша категорія суб'єктів, які займаються формацією педагогів є навчальні заклади, якими керують офіційно і\чи фактично релігійні організації. Специфіка формації в цьому

випадку є в тому, що релігійна організація є роботодавцем такого педагога. Довгий час релігійна організація не могла в Україні офіційно бути засновником школи. Часто такі навчальні заклади працюють без ліцензії, як світлиці або зареєстровані на фізичну особу.

Найдокладніше знаємо статистичні дані Католицькій Церкві в Україні: Греко-Католицька Церква має 11 шкіл і 8 дитячих садків, а Римо-Католицька – 2 школи (в Одесі і Фастові) і 35 дитячих садків.

До цього можна додати понад 60 навчальних закладів, заснованих протестантськими Церквами.

Неформальна освіта

Говорячи про душпастирство педагогів, варто також пам'ятати про неформальні заклади освіти, оскільки в них також працюють педагоги-християни. Наприклад, дитячі будинки сімейного типу, ораторії, парафіяльні світлиці.

5. МЕТОДИ ДУШПАСТИРСТВА ПЕДАГОГІВ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ В УКРАЇНІ

В цій частині параграфу автор зібрав найпопулярніші методи педагогічного душпастирства вчителів, які використовуються в Україні.

Дні зосередження – реколекції, паломництва

- Це найпопулярніші методи. Як приклади, можна тут пригадати, що в Хмельницькому домініканці проводять зустрічі для вчителів, реколекції для вчителів, які відбуваються в Олександрівці Житомирської області. (організатори – Малі сестри Непорочного Серця Марії), також щорічні паломництва римо-католицьких вчителів до санктуарію Божої Матері у Бердичіві чи греко-католицьких до санктуарію в Зарваниці.

Курси – семінари - конференції

Ці методи мають характер не тільки духовний, але підкреслюють розвиток інтелектуальний та професійний.

Прикладом тут може бути Комісія в справах освіти та виховання УГКЦ, яка проводить курси духовного виховання в державних та приватних школах. Школи зараховують цей курс (який має міністерський гриф) як форму вдосконалення вчителів. За словами о. Петра Майби SDB – відповідального за ці курси, на 1.09.2018 їх пройшли 1500 педагогів.

Інший приклад – це курси для педагогів – християн «Навчання по-християнськи 4+», які організовує MAPXO. Курс складається з чотирьох обов'язкових з'їздів по 3-4 дні протягом року. Цілі курсу – духовний та професійний розвиток педагога. Спікери, яких запрошують на курси, мають великий досвід роботи в освіті та є ревними християнами. Кожен з'їзд коштує 2000-3000 гривень. Більшість учасників – це педагоги, що працюють в

протестантських навчальних закладах, але організатори відкриті на педагогів інших конфесій.

Якщо говорити про Римо-Католицьку Церкву, то в 2017 році Комісія в справах душпастирства молоді zorganizувала першу зустріч відповідальних за дитячі садки та школи. Другу таку зустріч планується провести 23-24 жовтня в Ворзелі.

Internet ресурси

На думку автора найкращим українським internet-ресурсом призначеним для педагогів – християн є сайт вже пригаданого МАРХО - marxo.org.ua. Окрім анонсів заходів та інформації на тему самої організації, притягує увагу велика кількість методичних матеріалів, які поділені на частини – дошкільна, шкільна, вища освіта. Унікальність сайту полягає на тому, що під назвою «А якщо?» є багато прикладів (також і відео) описів методів біблійної інтеграції, яка має допомогти вчителям інтегрувати християнській контент з предметом, який викладається.

Автор хотів би також звернути увагу на сайт Комісії у справах душпастирства молоді РКЦ juvanima.org.ua. В частині «Католицька освіта» знаходяться між іншими аналіз нового закону про освіту, який підкреслює елементи важливі для релігійних організацій, а також акція «Християнська етика в кожній українській школі», мета якої криється в самій назві.

Видавництва

З книжкових видань українською мовою в особливий спосіб автор хоче підкреслити дві книги, які видані вже згаданою комісією УГКЦ:

„Виховувати у свободі, правді та любові. Вибрані документи Церкви про католицьку школу, виховання та освіту” – Львів 2017 р.

та „Покликані до любові та витривалості. Основні засади духовності педагога” - Київ 2017 р.

Методи душпастирства педагогів в закладах, що знаходяться у власності релігійних організацій

З представленої раніше статистики, виникає що католики та протестанти разом в Україні мають 110-130 навчальних закладів. Більшість працюючих там осіб – це миряни, а офіційними засновниками або фактичними керівниками є релігійні організації, які з одного боку мають приймати на себе роль працедавця, а з другого боку піклуються про високий духовний рівень педагогів, які там працюють.

Вже під час прийняття до роботи, звертається увага на моральність кандидата, на його світогляд та релігійну приналежність. Існують навчальні заклади, які практикують прийняття на роботу мирян зі своїх церков.

В цих навчальних закладах часто провадиться додаткова формація для педагогів (наприклад обов'язкові дні зосередження, спільні молитви...) Часом існує функція духовного отця навчального закладу (яку виконує богопосвячена особа) і який опікується як учнями так і працівниками.

Разом з учнями педагоги беруть участь в молитовних моментах (Літургія, молебень, ранкова молитва, ...)

Так само в тих навчальних закладах розташовані і сакральні місця (наприклад, шкільна каплиця, молитовна кімната), які служать всім членам шкільної спільноти, а так само і педагогам.

5. Корисні кейси

1) Свідощтво

Мене звати Левченко Марія Петрівна. Я працюю директором в Загальноосвітній україно-італійській християнській школі «Всесвіт» в місті Житомир. Моє перше знайомство зі школою відбулося 20 років тому, коли я привела сина в перший клас. Разом з сином зростала духовно і я, як мама, відвідуючи батьківську школу, де нам пояснювали біблійну інтеграцію, на якій базується навчально-виховний процес в нашій християнській школі. Уже тоді почала цікавитись місією школи, концепцією, духовними поняттями. Особливо мені подобалась атмосфера миру, любові, взаєморозуміння, яка панувала в закладі. Велике бажання працювати вчителем в нашій християнській школі мені допомогло, поспілкувавшись з директором школи, зрозуміла, що потрібно багато ще працювати над своїм духовним зростом, (переважали ще цінності світської людини).

Перші мої роки роботи в школі-це багато спільної молитви, проща до Тезе, участь в конференціях Міжнародної асоціації християнських шкіл, семінари, курси в ББі, вивчення методики інтеграційних уроків, збагачення духовними та релігійними знаннями, укріплення в вірі. Значне місце в моєму духовному рості відіграли засновник школи Софія Окунева, вчителі школи, які уже були глибоко практикуючими християнами та священники.

Наші щотижневі вчительські зібрання(спільна молитва, підсумки за тиждень та розкриття нових духовних понять),змусили мене читати багато духовної та релігійної літератури. Обов'язковими для мене стали: книга Біблія, Свята Літургія, сповідь та Святе Причастя.

Поступово вчилась довіряти Богу, робити все з Богом. В Святому Письмі шукала відповіді на свої проблеми.

Ранкова молитва в нашій школі для мене це хвилини благодаті, особливо люблю молитись з наймолодшими школярами ,вони дуже щирі та милі.

Кожного року планую прощу до Святих місць ,де допомагає відновити віру ,надію, любов.

Особливе місце для мене спільне святкування в нашій школі свят, де збирається вся наша християнська шкільна родина. Радію, коли вона з кожним роком збільшується.

Завдяки школі «Всесвіт» я відчула, як змінились мої цінності. Я твердо поставила на перше місце Бога. Моя місія-йти за Христом і привести до нього інших людей.

Я вдячна Богу за всі його щедроти для мене.Опис методу «Педикумена»

2) Метод «педикумена»

Школа - це свого роду спільнота, у якій будується спільна справа та є спільна мета. Без єдності у Дусі Святому та благодаті це важко зробити.

Для вчителів школа є дуже важливою, оскільки вони зростають разом з нею. Щоп'ятниці всі вчителі збираються на зустріч (педикумену) для підвищення свого духовного рівня і педагогічного розвитку.

Створюються творчі групи вчителів для розкриття ключових духовних (біблійних) понять. Під час цих годин відбувається обмін духовного та педагогічного досвіду, розмірковування над біблійними поняттями, ставлення загальної мети на тиждень, за допомогою якої кожен педагог може на практиці відкрити дитині закони і красу Творця. Це дає змогу самому педагогу з позиції віри сприймати світ цілісно і формувати в учня цілісну свідомість сприйняття картини, законів буття.

6. Рекомендації для Римо-Католицької Церкви на Україні

Рівень парафії:

- Піднімати соціальний престиж професії педагога

Це повинен робити кожен душ пастир, представляючи роботу педагога не як звичайну працю, а як покликання, яке займає особливе місце.

- Підтримувати вчителів основ християнської етики

Хоча з 2005 року в Україні офіційно дозволено викладати християнську етику як факультатив у школах, лише 16% учнів по всій країні вивчає цей предмет. Велика провина в цьому батьків-християн, які не користуються легальним інструментом впливу, який мають в своїх руках (достатньо заяви лише від 8 батьків учнів, щоб у школі відкрили факультатив «Основи християнської етики»). Завдання душпастирів заохочувати парафіян, щоб вимагали викладання цього курсу в школі для своїх дітей, а вчителів закликати проходити відповідну підготовку для викладання такого предмету (2-місячні курси) або й самим приготуватися і викладати у навчальних закладах.

Рівень дієцезії і монашого згромадження:

- Визначити відповідальних за душпастирство освітян у кожній дієцезії

- Створювати власні навчальні заклади

Мабуть, ще ніколи законодавство в Україні не було таким сприятливим для релігійних організацій, які хотіли б заснувати навчальні заклади. Маємо надію, що з першого вересня запрацює принцип «Гроші за дитиною».

Загальнодержавний рівень:

- Створити окрему комісію, яка займатиметься католицькою освітою, при Конференції Єпископів України.

Серед основних завдань такої комісії: захищати інтереси католицької освіти, займатися римо-католицькими навчальнимикладами.

Дякую за увагу